

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pana mgra Michała Dudka
zatytułowanej „**Determinanty rozwoju rynku niskokosztowych przewozów
lotniczych w Polsce**”
napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Joanny Hawleny oraz promotora
pomocniczego dr Anny Wolak-Tuzimek

Uwagi wstępne

Dokonując oceny rozprawy doktorskiej Pana mgra Michała Dudka, uwzględniono obligatoryjne wymogi formalno-prawne stawiane dysertacjom, determinowane przepisami ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 z późn. zm.). Zgodnie z wymogami ujętymi w Ustawie, w kolejnych punktach recenzji dokonano oceny pracy doktorskiej Pana mgra Michała Dudka, kierując się następującymi kryteriami:

1. Dobór problematyki badawczej i tematu pracy
2. Cel badawczy, hipotezy pracy, metody badawcze
3. Struktura i treść pracy
4. Ocena merytoryczna i formalna pracy
5. Konkluzja końcowa

1. Dobór problematyki badawczej i tematu pracy

Praca doktorska Pana magistra Michała Dudka, jest opracowaniem podejmującym bardzo istotne problemy związane z próbą zidentyfikowania determinant wpływających na rozwój rynku niskokosztowych przewozów lotniczych w Polsce. Tematyka ta należy do grupy ważnych zagadnień, rozpatrywanych zarówno z naukowego, jak i empirycznego punktu widzenia. Daje to podstawy do stwierdzenia, że przedmiotem badań są problemy ważne, zarówno z ekonomicznego, jak też społecznego i prawnego punktu widzenia. Dlatego przedsięwzięte przez Doktoranta rozważania można określić jako teoretycznie i poznawczo interesujące, a także budzące nadzieję i oczekiwania co do możliwości ich racjonalnego i efektywnego wykorzystania praktycznego. Dodać należy, że obszar dociekań, który posłużył

do przygotowania rozprawy doktorskiej, znajduje się na etapie diagnozy, której często towarzyszą burzliwe dyskusje, zarówno w środowisku teoretyków, jak i praktyków. Ten stan rzeczy generuje potrzebę zintensyfikowania badań w tym obszarze działalności gospodarczej w Polsce. Eksploracje te nie należą jednak do łatwych, ponieważ dotyczą bardzo złożonych, wielowątkowych, mających charakter dynamiczny kwestii. Z tego względu z uznaniem należy się odnieść do przyjętego przez Pana magistra Michała Dudka przedmiotu dysertacji, której zasadniczym założeniem jest zaprezentowanie procesów, metod, zakresu badań, oceny i rekomendacji odnoszącej się do reguł funkcjonowania rynku oraz działających na nim podmiotów w sferze niskokosztowych lotniczych przewozów pasażerskich w Polsce. Lokując w tym nurcie swoje zainteresowania, Autor rozprawy dokonał dobrego wyboru tematu, który postawił przed nim jednak niemałe wymagania. Autor założył bowiem, że omawiane w dysertacji zagadnienia powinny spełniać jednocześnie wymogi odpowiedniego poziomu teoretycznego stawiane rozprawom doktorskim oraz zaspokajać zainteresowania osób zajmujących się aspektem praktycznym problemu.

2. Cel badawczy, hipotezy pracy, metody badawcze

Zaprezentowany przez Autora dysertacji główny cel badawczy jest sformułowany dość niejasno, jego treść brzmi bowiem następująco: „interdyscyplinarna identyfikacja czynników kształtujących te relacje i związane z tym skutki determinujące rozwój polskiego rynku lotniczych przewozów niskokosztowych”. Aby zrozumieć istotę celu, trzeba wcześniej przeczytać tekst wyjaśniający o jakie czynniki, relacje i skutki chodzi. Inaczej ujmując, cel główny jako samodzielny tekst jest niepełny i tym samym nieczytelny. Niemniej, pomimo tej uwagi, recenzentka chce wyraźnie podkreślić, iż myśl przewodnia głównego celu dysertacji została zachowana. Oprócz celu wiodącego, Autor sprecyzował trzy następujące cele pomocnicze:

- Analiza specyfiki funkcjonowania przewoźników niskokosztowych oraz rynku pasażerskiego transportu lotniczego w Polsce.
- Wskazanie głównych barier rozwoju przewoźników działających w segmencie „low cost”, które wynikają ze specyfiki uwarunkowań funkcjonujących na polskim rynku lotniczych przewozów pasażerskich.
- Zdiagnozowanie perspektywicznych trendów rozwoju polskiego rynku niskokosztowych przewozów lotniczych, w warunkach globalnych przemian występujących na rynku światowym.

Dla realizacji tych celów Autor dysertacji w oparciu o wyniki analiz i badań ujętych w literaturze przedmiotu oraz przeprowadzonych konsultacji z organizatorami ruchu lotniczego i doświadczeń własnych, sformułował następującą tezę pracy: **„Procesy deregulacji, liberalizacji oraz integracja europejska, zaliczane do najważniejszych czynników rozwoju rynku pasażerskich niskokosztowych przewozów lotniczych, spowodowały aktywizację procesu kształtowania jakościowych standardów w zakresie oferowanych i realizowanych usług lotniczych oraz zmniejszenia luki jakości i wzrostu popytu w tym sektorze transportu”**. Następnie Doktorant wyznaczył trzy następujące hipotezy badawcze:

- liberalizacja i deregulacja są istotnymi czynnikami wzrostu konkurencyjnej podaży na rynku usług lotniczych, powodując efektywniejsze dostosowanie ofert do potrzeb i preferencji użytkowników,
- integracja europejska oraz poprawa zamożności społeczeństw spowodowały wzrost mobilności i popytu na usługi lotnicze, będące fundamentem kształtowania dynamiki rozwoju tego rynku usług,
- wyższy poziom jakościowego dostosowania ofert niskokosztowych przewoźników lotniczych do potrzeb i preferencji użytkowników generuje wzrost efektywności i popytu na te usługi oraz ich udziału w rynku przewozów.

W zasadzie teza, jak też hipotezy są poprawnie sformułowane i konsekwentnie udowodnione w pracy. Refleksję budzi jednak następująca kwestia, otóż w większości prac doktorskich przyjmuje się na ogół, że definiuje się jedną główną hipotezę badawczą, którą ewentualnie uzupełnia się hipotezami pomocniczymi. Wyznaczając jednak tezę a następnie hipotezy, należało przyjąć inną kolejność, ponieważ hipoteza to twierdzenie, które w wyniku weryfikacji wymaga udowodnienia lub falsyfikacji. Stawianie hipotez i dowodzenie ich racji, bądź błędów jest podstawą rozwoju nauki. Natomiast teza jest zdaniem bądź twierdzeniem, które zawsze jest prawdziwe. Teza może być wynikiem hipotezy, która została udowodniona jako prawdziwa i nie wymaga przeprowadzenia dowodu. Niemniej mimo tej krytycznej uwagi, zapewne polemicznej, przyjęte cele, teza oraz hipotezy badawcze właściwie wytyczają zakres realizacji: aspektu teoretycznego, badawczego i aplikacyjnego. Pomogły przede wszystkim przeprowadzić Autorowi badania naukowe o walorach poznawczych i pragmatycznych w zakresie wyznaczania kierunków działań wszystkich podmiotów na rynku niskokosztowych przewozów lotniczych. W efekcie przeprowadzonych eksploracji zostały osiągnięte cele badawcze oraz udowodnione założone hipotezy badawcze. Hipotezom

podporządkowana została struktura dysertacji, obejmująca wstęp, cztery rozdziały oraz zakończenie w formie wniosków końcowych.

W ocenianej rozprawie doktorskiej Autor we wstępie wyszczególnił następujące zastosowane w opracowaniu metody badawcze: metoda sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem autorskiego kwestionariusza ankiety oraz metodę Servquala. Oprócz wymienionych metod badawczych, zdaniem recenzentki, należało wymienić także metodę opisową, metodę analizy przyczynowo-skutkowej i analizy krytycznej literatury polskiej i obcojęzycznej, tym bardziej, że zostały one zastosowane w dysertacji.

3. Struktura i treść pracy

Struktura pracy jest poprawna. Treść rozdziałów jest powiązana z tytułem pracy i stanowi konsekwentne rozwinięcie hipotez badawczych.

Rozdział pierwszy ujmuje podstawowe elementy badań, dotyczące rynku pasażerskich przewozów lotniczych. W tej części opracowania dokonano uporządkowania znaczenia procesów, terminologii i określenia jego istoty jako miejsca wymiany towarów i usług oraz kategorii ekonomicznej. Mimo zawłości prezentowanej problematyki badawczej, Autor umiejętnie korzysta z literatury przedmiotu, starając się wydobyć wszystkie istotne treści będące podstawą dalszych rozważań, ujętych w następnych rozdziałach opracowania.

W rozdziale drugim Autor skupił szczególną uwagę na najważniejszych determinantach kształtujących procesy rynkowe, a więc na deregulacji, liberalizacji oraz konkurencji, które odegrały decydującą rolę w rozwoju podmiotów i rynku niskokosztowych przewoźników lotniczych.

Pierwsza i druga część opracowania w pełni przekonują swoją merytorycznością i wnikliwością. Jest to część dysertacji, która prezentuje nie tylko zwarty i merytorycznie przekonujący wywód akademicki, ale jest też ciekawą i wartościową lekturą.

Rozważania zawarte w rozdziale trzecim skoncentrowano na determinantach kształtujących relacje na polskim rynku pasażerskich przewozów lotniczych. Omówiono w nim podstawowe uwarunkowania, kształtujące procesy rozwoju oraz podjęte inicjatywy i ich skutki w wymiarze mikro-, mezo- i makroekonomicznym, a dla uszczegółowienia problematyki posłużono się wybranymi przedstawicielami segmentu niskokosztowych oferentów tzn. firmami Ryanair, WizzAir i EasyJet.

Rozdział czwarty ma charakter empirycznej weryfikacji przyjętych założeń rozprawy. Przeprowadzono w nim badania, których wyniki pozwalają zidentyfikować skuteczność

oddziaływania determinant, które nie tylko kształtują polski rynek niskokosztowych przewoźników lotniczych, lecz w podstawowym zakresie tworzą warunki dotyczące podaży, popytu, poziomu jakości realizowanych usług, a także dalszego rozwoju tego segmentu przewozów. W tej części opracowania Autor rozprawy przeprowadził empiryczne badania dotyczące skutków oddziaływania determinant, które posiadają główny wpływ na postrzeganie, zarówno przez oferentów, jak i pasażerów, jakości określonych usług lotniczych. Dokonana w czwartej części dysertacji analiza została przeprowadzona rzetelnie z dużą znajomością przedmiotu badań. Autor konsekwentnie analizuje kolejne zagadnienia oraz wyciąga trafne wnioski, w oparciu o które formułuje swoje dalsze rozważania.

Kunszt konstrukcji pracy doktorskiej polega jednak głównie na tym, że problemy zasygnalizowane i omówione w pierwszych częściach, dotyczących zdiagnozowania nowych relacji rynkowych, charakteru przemian, rewizji teorii związanej z zakresem, aktualnością badań w obszarze podjętej problematyki oraz integracją, liberalizacją i globalizacją rynku usług przewozów niskokosztowych, zostały „uspójnione” ich „wypróbowywaniem” na gruncie rzeczywistości gospodarczej, nawiązującej do stopnia oraz stanu funkcjonowania sektora usług pasażerskich lotniczych przewozów niskokosztowych w Polsce.

Pracę kończy podsumowanie, w którym Doktorant sprecyzował najważniejsze wnioski wynikające z przeprowadzonych badań. Wnioski te mogą być podstawą zarówno do podjęcia dalszych opracowań naukowych, do wykorzystania ich w operacyjnej działalności podmiotów niskokosztowych usług lotniczych, jak i kształtowania rozwoju tego segmentu w przyszłości.

Sumując, rzeczowy układ pracy charakteryzuje się spójnością i racjonalną chronologią myślową poszczególnych jej części. Rozprawę cechują także dobre proporcje objętości poszczególnych rozdziałów, ich dopełnianie się merytoryczne i właściwa hierarchia oraz kolejność prezentowanych zagadnień i refleksji. Natomiast niektóre pojawiające się powtórzenia treści są zapewne spowodowane zamiarem Autora położenia akcentu na najważniejsze aspekty rozpatrywanej problematyki.

4. Ocena merytoryczna i formalna pracy

Recenzowana dysertacja jest opracowaniem, w którym Doktorant dokonał nie tylko kompetentnej, systematycznej i wnikliwej, ale także dobrze przemyślanej analizy zagadnień związanych z działalnością podmiotów niskokosztowych usług lotniczych w Polsce oraz rozwoju tego segmentu gospodarki w przyszłości. Rzetelność danych nie budzi zastrzeżeń i niewątpliwie mają one charakter bezspornej statystyki. Wnioski z badań stanowią

potwierdzenie osiągnięcia celów cząstkowych i celu głównego oraz są odpowiedzią na postawione założenia badawcze. Solidnie udokumentowane, przedstawione w sposób bezstronny badania, umożliwiły dokonanie diagnozy, która pozwoliła :

- Zaprezentować i przeanalizować dane dotyczące niskokosztowych pasażerskich przewozów lotniczych i na ich podstawie stwierdzić, że dynamiczny rozwój tej sfery transportu lotniczego, przejawiający się głównie znacznymi przyrostami liczby pasażerów, przyczynił się do rozwoju i wzrostu znaczenia regionów oraz zatrudnienia w tym sektorze.
- Udowodnić, że rozmiar wpływu na korzyści jakie osiąga gospodarka polska, uzależniony jest od jakości i przepustowości infrastruktury portowej. Dynamiczny rozwój rynku transportu lotniczego po akcesji Polski do UE, w wyniku którego w bardzo szybkim tempie wyczerpywała się przepustowość polskich portów lotniczych, przede wszystkim regionalnych, przez lata niedoinwestowanych, wymusił zakrojone na szeroką skalę inwestycje w rozwój infrastruktury lotniskowej.
- Dowieść, iż regionalne porty lotnicze rozbudowywały sieć połączeń bezpośrednich głównie dzięki ofercie linii niskokosztowych, które pojawiły się na polskim rynku i zaczęły się szybko rozwijać wraz z przystąpieniem Polski do UE.
- Wykazać, że tanie połączenia lotnicze mają bardzo duże znaczenie dla rozwoju rynku turystycznego w regionie oraz że większa liczba połączeń lotniczych ułatwia również podróże do innych części regionów Polski, Europy i świata w celach biznesowych i zarobkowych.
- Udokumentować, że zarówno władze regionalne, jak i porty lotnicze posiadają instrumenty i narzędzia, które mogą wykorzystywać w celu stymulowania rozwoju transportu lotniczego w regionalnych portach lotniczych. Szczególnie duże możliwości w tym zakresie dają przewoźnicy niskokosztowi, których znaczna część dochodów pochodzi z tzw. opłat marketingowych uiszczanych liniom przez władze regionów lub miast, wspierających tym samym otwieranie i utrzymywanie połączeń lotniczych.

Dobrze uargumentowane wnioski i rekomendacje dają podstawę do stwierdzenia, że rozprawa doktorska Pana magistra Michała Dudka wnosi wkład w proces uzupełnienia luki z zakresu badań dotyczących niskokosztowych usług lotniczych w Polsce. Tym samym otrzymaliśmy rzetelne studium, które w dużej mierze nie tylko porządkuje i podsumowuje dotychczasową dyskusję dotyczącą relacji niskokosztowych usług lotniczych w Polsce do pozostałych

krajów, zwłaszcza krajów członkowskich UE, lecz stanowi także oryginalną próbę rozwiązywania problemu badawczego.

Jakkolwiek recenzowana praca obejmuje wnikliwą analizę badanego problemu to niestety, zdaniem recenzentki, w opracowaniu brakuje wyraźnie określonego modelu lub koncepcji formułującej w sposób syntetyczny i prognostyczny kierunki i wskazane rozwiązania, które należałoby zastosować w celu szybszego, sprawniejszego i skuteczniejszego rozwoju rynku niskokosztowych usług lotniczych w Polsce. Zdaniem recenzentki zbyt mało uwagi poświęcono również kwestii społecznej odpowiedzialności i środowiska naturalnego, która w ostatnich latach nabiera coraz większego znaczenia. Głównym powodem wzmożonego zainteresowania społeczną odpowiedzialnością biznesu jest kryzys zaufania do biznesu. W ostatnich latach brak wiary w etyczność biznesu umocnił się jeszcze bardziej w wyniku pojawienia się wielu zjawisk patologicznych i wywołanego przez to kryzysu, który miał początek na przełomie lat 2007/2008 w Stanach Zjednoczonych. Sprawilo to, że coraz wyraźniej różne środowiska, zarówno praktyków jak i teoretyków, zaczęły akcentować potrzebę wcielania do rzeczywistości gospodarczej ideę społecznej odpowiedzialności biznesu. Procesom tym sprzyja również coraz większa świadomość pracowników, klientów, protektorów środowiska naturalnego i społeczności mających poczucie nietolerancji i segregacji. Transport lotniczy jest obszarem działalności, który z jednej strony owszem, ułatwia szybkie i wygodne przemieszczanie ludzi i przyczynia się do wzrostu i rozwoju regionów, z drugiej jednak należy do tego rodzaju działalności, która w znacznym stopniu przyczynia się do niszczenia środowiska naturalnego. Oczywiście uwagi tej nie należy rozumieć jako zarzutu, który osłabia wartość pracy, lecz jako zwrócenie uwagi w przyszłych badaniach na ten aspekt. Ogólnie ujmując, pomimo przedłożonych dygresji, rezultaty przeprowadzonych badań świadczą o zaangażowaniu poznawczym Autora, jak również o tym, że jako naukowiec, podejmując się niełatwego zadania badawczego - w mojej ocenie -, założony cel w znacznym stopniu osiągnął.

Reasumując, rozprawa doktorska Pana magistra Michała Dudka, wnosi wkład w proces uzupełnienia luki z zakresu badań rynku niskokosztowych pasażerskich usług lotniczych w Polsce. Świadczą o tym rezultaty przeprowadzonych badań, które są istotne z punktu widzenia szeroko rozumianego rozwoju społeczno-gospodarczego w Polsce. Na uznanie zasługuje również zaangażowanie poznawcze Autora. Tym samym Doktorant udowodnił, iż posiada:

- utrwaloną wiedzę teoretyczną w reprezentowanej dyscyplinie wiedzy;

- ugruntowany warsztat badawczy umożliwiający na kompleksowe i skuteczne badanie szczególnie złożonych zagadnień (zaliczyć do nich można m.in. próbę określenia determinant wpływających na rozwój badanego rynku, przesłanek liberalizacyjnych i deregulacyjnych, potencjału przewoźników, czy też kontekstu jakościowego);
- cechy wnikliwego i sumiennego badacza.

Całość przedstawionej do recenzji rozprawy doktorskiej napisanej przez Pana magistra Michała Dudka składa się z 259 stron znormalizowanego wydruku komputerowego, w tym 21 tabel, 52 rysunków i 156 źródeł bibliograficznych. Opracowanie w ocenie ogólnej zostało pod względem redakcyjnym i edytorskim przygotowane prawidłowo. Drobne uchybienia dotyczą przede wszystkim interpunkcji. Praca opatrzona jest tabelami i rysunkami, zasadnie odnoszącymi się do charakteryzowanych treści. Wymogi formalne dotyczące podziału pracy, opisanie tabel i form graficznych, spisu literatury, spisu tabel i wykresów, zostały zachowane. Dysertacja napisana jest poprawnym językiem, w logiczny i komunikatywny sposób.

1. Konkluzja końcowa

Recenzowaną pracę doktorską uznaję za dojrzałą merytorycznie, świadcząca o niemałej kompetencji, rzetelności i dociekliwości Autora. Zgłoszone uwagi mają charakter polemiczny i w żadnym zakresie nie wpływają na obniżenie ogólnie pozytywnej oceny rozprawy. Tym samym stwierdzam, że rozprawa doktorska Pana magistra Michała Dudka spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim określonym w art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 z p. zm.).

W związku z powyższym, wnoszę do Rady Wydziału o przyjęcie rozprawy doktorskiej Pana magistra Michała Dudka zatytułowanej „Determinanty rozwoju rynku niskokosztowych przewozów lotniczych w Polsce” oraz dopuszczenie jej Autora do publicznej obrony.

